

Christensson, Johan, 2021: *Teacher Identity as Discourse. A Case Study of Students in Swedish Teacher Education.* (Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series 69.) Diss. 141 s. Stockholm: Stockholms universitet. ISSN 0562-1097, ISBN 978-91-7911-312-4.

Johan Christenssons avhandling inleds med en beskrivning av hur de svenska lärarutbildningarna – precis som lärarutbildningar i flera andra länder – gradvis har genomgått en tydlig akademisering, och därmed också teoretisering, delvis med syftet att höja deras status. Lärarutbildningars status är emellertid fortfarande ett flitigt debatterat ämne i politik och medier, och lärarutbildningarna utsätts ofta för hård kritik från forskare, politiker och lärare. Flera reformer har också genomförts, den senaste 2011. I detta spänningsfält mellan högskola, yrkesprofession och samhälle finns lärarstudenterna som under sin utbildning ska bygga en yrkesidentitet som lärare. Det är dem och deras professionsinriktade identitetsutveckling Christensson intresserar sig för i sin avhandling.

Johan Christenssons avhandling är en diskursanalytisk fallstudie av vilka språkliga resurser ämneslärarstudenter använder sig av under sin utbildning för att forma en yrkesidentitet i interaktion med andra studenter, lärarutbildare och elever. Christensson närmar sig därmed lärarutbildningen utifrån en ovanlig och uppfriskande infallsvinkel. Formatet är en sammanläggningsavhandling som består av en kapp och tre artiklar. Lärarstudenternas interaktion undersöks i tre skilda sammanhang, redovisat i de nämnda artiklarna, som i tur och ordning undersöker identitetsskapande resurser under en retorikkurs i början av lärarutbildningen, under uppsatsskrivande i mitten av utbildningen och slutligen under den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU:n, mot slutet av utbildningen. Vid tidpunkten för avhandlingens tryckning var de två första artiklarna publicerade i *Multimodal Communication* respektive *Classroom Discourse*, medan den tredje var insänd för granskning. Avhandlingen är författad på engelska med en sammanfattning på svenska.

Avhandlingens övergripande syfte, beskrivet i kappans första kapitel, är tudelat med en empirisk respektive en teoretisk del; studien syftar till att dels med utgångspunkt i medierad diskursteori utforska empiriskt hur lärarstudenter producerar yrkesidentitet i interaktion, dels bredda perspektivet på hur identitet i interaktion kan studeras genom olika metodologiska kombinationer. Följande frågeställningar tillämpas (i svensk översättning, s. 48): 1) Vilka resurser använder lärarstudenter för att producera yrkesidentitet i interaktion? 2) Hur kan olika diskursiva sammanhang i lärarutbildningen anpassas för att underlätta lärarstudenters produktion av yrkesidentitet? 3) Hur kan man metodologiskt hantera identitet i interaktion på ett sätt som tar hänsyn till begreppets komplexitet?

Som framgår av syftet är medierad diskursteori central för studien, både teoretiskt och metodologiskt. Detta teoretiska ramverk behandlas stringent och utförligt i kappans andra kapitel, tillsammans med teorier om multimodalitet och identitet, där identitet betraktas som en social process. Den medierade diskursteorin, MDT (Scolton 2001), rör sociala handlingar och hur sociala aktörer använder diskurser för att agera i sociala situationer. MDT organiseras genom tre underliggande teoretiska prin-

ciper som utgör skärningspunkten för de sociala handlingarna: historisk kropp, interaktionsordning och situationens diskurser (Scollon & Scollon 2004). Den historiska kroppen rör de erfarenheter och livsberättelser, såväl tidigare som pågående, som den sociala aktören, i Christenssons studie ämneslärarstudenten, bär med sig. Interaktionsordningen rör sociala, interpersonella relationer mellan aktörer, vilka kan se olika ut exempelvis mellan lärarstudent och universitetslärare eller mellan lärarstudent och elev. Situationens diskurser är sådana som är relevanta i en viss situation.

Ett kapitel ägnas åt metod och material. Där beskrivs de data som genererats utifrån de tre etnografiska fallstudierna, genomförda under termin två, fyra och nio av den tio terminer långa utbildningen. Materialet består främst av videoinspelningar, insamlat textmaterial samt fältanteckningar från observationer och intervjuer. I kapitlet redogörs också för den metodologiska tillämpningen av MDT, så kallad nexusanalys. Nexusanalysen består av tre faser vilka i Christenssons tolkning är datakonstruktion, diskursanalys och slutsatser. Metoden innefattar alltså såväl datakonstruktion som analytiskt ramverk, åtminstone för två av fallstudierna (I och II). Studie III går vidare med en av lärarstudenterna från studie I. I studie I kombineras nexusanalysen med analyser av kommunikativa projekt (Linell 1998), och i studie III med analyser av samhörande identitet, *affinity-identity* (Gee 2001). I studie II tillämpas analyser av vertikal identitet som en del av MIA, *multimodal interaction analysis*, en utvidgad variant av nexusanalys (Norris 2011). Studierna redovisas alltså i tre separata artiklar. Dessa sammanfattas i kappans femte kapitel och diskuteras i det sjätte.

I studie I undersöks identitetsskapande resurser under muntliga presentationer inom en retorikkurs tidigt på lärarutbildningen. Sammanlagt har presentationer av sju studenter under tre seminarier analyserats, men i artikeln redovisas och exemplifieras presentationer av två studenter mer ingående. I fokus står de interaktionella rollskiften som äger rum under presentationerna. Dessa rollskiften förstås som kommunikativa projekt där lärarstudenterna växlar mellan roller som lärarstudent och lärare i interaktion med andra studenter, elever och kolleger. Resultaten visar att rollskiftena ofta är planerade aktiviteter inom en mer övergripande struktur med tre huvudhandlingar: att ange ramar, att byta perspektiv och att framföra en ny roll. Dessa länkas ihop multimodalt genom bland annat tal, gester och blickar. Ett intressant resultat är att olika resurser fyller olika funktioner. Medan förkroppsligade resurser så som gester, blickar och röstläge kan markera perspektivbyte och rollskifte fungerar texter både som redskap för att rama in presentationerna och som resemiotisering av en institutionell diskurs.

I studie II analyseras identitet i interaktion när tre lärarstudenter skriver sina kandidatuppsatser i historia. Här riktar Christensson ljuset mot konsekvenser av lärarutbildningens akademisering och spänningen mellan akademi och profession. I studien tillämpas analyser av vertikal identitet (Norris 2011) med utgångspunkten att identitet i interaktion skapas samtidigt i tre diskurslager, ett inre, ett mellanliggande och ett yttre. Resultaten visar hur lärarstudenterna skapar identitet i alla tre lager genom tal, blickar och styrdokument. Christensson konstaterar att läroplanen i historia är en viktig resurs i identitetsbyggandet eftersom den för in professionsrelevant kunskap från ett yttre, samhällsanknutet diskurslager i uppsatsskrivandet. Den fungerar därmed som ett *boundary object* (Star & Griesmar 1989), ett gränsobjekt, som skapar en

brygga mellan akademins diskursdomäner och professionens. Ytterligare ett intressant exempel är när en student bjuder motstånd mot en erbjuden identitetsroll, vilket indikerar att identitetsskapande förutsätter identifikation. Studie II har även ett metodologiskt syfte som är att pröva användbarheten när det gäller Norris (2011) metod. Metoden ägnas därför stort utrymme, vilket sker lite grann på bekostnad av den empiriska delen som gärna kunde ha fått mer uppmärksamhet exempelvis i diskussionsavsnittet. Metoden finner Christensson mycket användbar för analyser av identitet i interaktion och för analyser på olika diskursnivåer. Ett viktigt empiriskt bidrag värt att betona är dock synliggörandet av hur lärarstudenter nyttjar olika resurser för att producera en yrkesidentitet också i ett så pass styrt akademiskt sammanhang.

Studie III koncentreras kring en av lärarstudenterna som var med i studie I, men här handlar det om studentens historieundervisning under VFU:n. Syftet är att undersöka hur tidigare erfarenheter i form av narrativer kan användas interaktionellt i identitetsbyggandet i detta sammanhang. Narrativerna ses utifrån MDT som en resemiotisering av erfarenheter ur den historiska kroppen. Christensson visar hur lärarstudenten använder personliga narrativer om såväl fotbollsmatcher som besök i koncentrationsläger och hur det bidrar till att skapa en samhörande identitet. Resultaten visar att narrativerna fungerar som resurser för att styra interaktionsordningen i klassrummet och skapa relationer till eleverna, vilket Christensson menar är en del i att skapa en läraridentitet.

De tre artiklarna hålls samman av det teoretiska ramverket, MDT, men behandlar olika aspekter inom lärarutbildningen, och detta genom olika material och metoder. Därför hade det varit önskvärt med en utförligare metodbeskrivning i kappan där teoretiska och metodologiska samband förklaras. En tydliggörande beskrivning hade behövts av relationen dels mellan MDT och nexusanalysen, dels mellan nexusanalysen och de olika analysmetoder som använts, exempelvis hur Linells *kommunikativa projekt* ska förstås i relation till nexusanalysen och inom ramen för MDT. Det hade gynnat avhandlingens teoretiska syfte och tydligare kunnat visa vägen för andra som vill använda MDT och nexusanalys för att studera utbildningskontexter. Även andra metodologiska aspekter hade kunnat klargöras, så som materialurval. Valet att studera en retorikkurs, uppsatsskrivande och VFU motiveras kortfattat med att de är viktiga områden inom lärarutbildningen, och så är säkerligen fallet, men det torde även flera andra områden vara. Och om tanken är att visa på progression, varför har olika områden valts? Varför är just narrativer i fokus i studie III? Vilka narrativer valdes ut och varför dessa? Sådana aspekter hade gärna fått motiveras och problematiseras mera.

Även om den metodologiskt intresserade läsaren kanske hade önskat större transparens, inte minst när det gäller nexusanalysens relation till övriga analysverktyg, har avhandlingen flera förtjänster och bidrar med nya empiriska insikter. Analyserna är genomgående väl genomförda och resonemangen övertygande. Resultaten visar att de språkliga resurser som lärarstudenterna använder kan delas in i tre huvudtyper: textuella, förkroppsligade och narrativa. Ett betydelsefullt bidrag är att användningen av resurser går utanför den rent akademiska domänen och även hämtas från såväl vardagliga som professionsrelaterade sammanhang. Exempelvis framstår personliga berättelser som en lika viktig resurs som akademisk kompetens i lärarstudentens under-

visning i studie III. En implikation för lärarutbildning är därför enligt Christensson att lärandemiljöer med möjligheter för studenter att använda resurser även från andra domäner än den akademiska kan underlätta för dem att utveckla en yrkesidentitet. Hur sådana lärandemiljöer kan utformas utvecklas däremot inte. Ett annat viktigt bidrag är hur olika resurser anpassas efter situationen. De textuella resurserna (t.ex. instruktioner, styrdokument) aktualiserar en institutionell diskurs och fungerar ibland som gränsobjekt mellan domäner, medan de förkroppsligade resurserna (t.ex. rörelser, blickar, gester) är betydelsefulla i identitetsbyggandet i interaktionen med andra. Narrativerna (t.ex. personliga berättelser) utgör resurser både i identitetsbyggandet och för att manövrera interaktionsordningen i klassrummet. Ett metodologiskt bidrag är det analytiska tillvägagångssättet, inte minst för att det möjliggör både ett mikro- och ett makroperspektiv. Ett lyckat exempel är analyserna av vertikal identitet i studie II som synliggör relationerna mellan olika diskurslager och som gör att interaktionen på mikronivå, som är intressant i sig, kan relateras till en större, samhällelig kontext. Det är lätt att instämma med Christenssons slutsats om att metoden i detta avseende förefaller vara »mycket användbar» (s. 50).

Lärarstudenters identitetsbyggande är inget utforskat område, men det som är både ovanligt och glädjande är att Christensson uppmärksammar just de språkliga resurserna i studenternas skapande av en yrkesidentitet. Avhandlingen bidrar därmed med ny kunskap om och nya perspektiv på hur ämneslärarstudenters yrkesidentitet formas. Med sitt utvecklingsinriktade fokus utgör avhandlingen dessutom en välkommen kontrast till de många eländesskildringar av utbildningskontexter som finns. Sammantaget borde avhandlingen vara högst användbar på lärarutbildningar och faktiskt i sig kunna fungera som en stöttande textuell resurs på lärarstudenters väg till färdiga lärare.

Litteratur

- Gee, James Paul, 2001: Identity as an analytic lens for research in education. I: Review of Research in Education 25 (2000–2001). S. 99–125.
- Linell, Per, 1998: Approaching dialogue. Amsterdam: John Benjamins.
- Norris, Sigrid, 2011: Identity in (inter)action. Introducing multimodal (inter)action analysis. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Scollon, Ron, 2001: Mediated discourse. The nexus of practice. London: Routledge.
- Scollon, Ron & Scollon, Suzie Wong, 2004: Nexus analysis. Discourse and the emerging Internet. New York: Routledge.
- Star, Susan Leigh & Griesmar, James R., 1989: Institutional ecology. 'Translations' and boundary objects. I: Social Studies of Science 19(3). S. 387–420.

Yvonne Halleson